

MATERIAŁY DO SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO MAŁOPOLSKI*

Kontynuujemy na łamach „Małopolski” publikację materiałów biograficznych, które w przyszłości przyczynią się do powstania słownika małopolskich regionalistów. Kto jest więc małopolskim regionalistą? Nie zawsze będzie to osoba urodzona na terenie Małopolski, choć to szczególnie istotny. Bez względu na miejsce urodzenia i zamieszkania najistotniejszym wyróżnikiem będą jej dokonania organizatorskie (m.in. tworzenie muzeów, izb i zespołów regionalnych, działalność wydawnicza), działalność publicystyczna, a zwłaszcza naukowo-badawcza. A więc opisywanie w różnych formach (także pamiątkarskich i wspomnieniowych) wszelkich aspektów naszych małych ojczyzn.

Czy uda się nam zrealizować to ambitne i trudne zadanie? Zależy to przede wszystkim od Czytelników i sporej gromady naszych Autorów, także potencjalnych. Oczekujemy na biogramy (objętości 2–5 znormalizowanych stron maszynopisu). Publikowane poniżej teksty mogą być wzorem dla opracowywania kolejnych biogramów.

Redakcja

BARTOSZEWICZÓWNA Jadwiga Wanda (1895–1976) – „Małopolska”. T. VII: 2005, s. 299–300.

BOGDANOWSKI Wincenty (1894–1982) – „Małopolska”. T. VII: 2005, s. 300–302.

BURSZTA Józef (17 kwietnia 1914 – 6 lipca 1987) – etnolog, socjolog, historyk stosunków społeczno-gospodarczych.

Wybitny polski uczoney urodził się w Grodzisku Dolnym, niedaleko Stalowej Woli, w rodzinie Michała i Katarzyny z Kurasiów. Najważniejszymi dziedzinami Jego aktywności zawodowej były: etnografia, etnologia, socjologia, historia społeczno-gospodarcza i równoległe działalność dydaktyczna, publicystyczna, edytorska, społeczna i organizacyjna. Należał do tych uczonych-humanistów, których pasja badawcza wynikała z poczucia posłannictwa i osobistego zaangażowania, przejawiającego się m.in. w wartościowaniu badanej rzeczywistości oraz próbach aktywnego na nią oddziaływania. Silne więzi emocjonalne, znajdujące wyraz w działalności społeczno-kulturalnej, łączyły Bursztę szczególnie z Rzeszowszczyzną, z której się wywodził oraz z Wielkopolską, z którą związany był dorosłym życiem.

* Autorzy: A.K.H. – Agnieszka Kastelik-Herbuś, M.K.Ś. – Maria Kurzeja-Świątek, S.A.W. – Seweryn A. Wislocki, S.D. – Sylwester Dziki, T.K. – Tomasz Kargol.

Pochodził z rodziny drobnych rolników. Po ukończeniu w 1928 r. szkoły powszechnej, zdał do 4 klasy gimnazjum w Leżajsku. Utrzymywał się z korepetycji, by nie obciążać rodziny. Maturę zdał w 1934 r. W uznaniu Jego nieprzeciętnych zdolności nauczyciele gimnazjalni w Leżajsku wsparli Go finansowo, dzięki czemu zaraz po maturze, mógł podjąć naukę w Wyższym Katolickim Studium Społecznym w Poznaniu – kierunku: Zagadnienia pracy społeczno-oświatowej. Pod wpływem prof. Tadeusza Szczurkiewicza, wykładającego socjologię, zainteresował się szczególnie tą gałęzią nauk społecznych i w efekcie napisał pracę dyplomową *Przyczynki do urbanizacji robotników rolnych w Wielkopolsce*. Była ona tak oryginalna, iż został polecony wybitnemu socjologowi prof. Józefowi Chałasińskiemu. W styczniu 1937 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął dalsze studia na Uniwersytecie Warszawskim. Tam też ukształtowała się jego postawa przyszłego uczonego, w kręgu bezpośredniego oddziaływania wybitnych luminarzy nauki i niekwestionowanych autorytetów: J. Chałasińskiego, J.St. Bystronia, St. Poniatowskiego, czy wspomnianego T. Szczurkiewicza. Im zawdzięczał głęboko humanistyczną wizję uprawiania nauki.

Lata wojny przeżył w rodzinnej wsi. Prowadził z matką gospodarstwo rolne, oficjalnie pracując jako fotograf, co prócz uzyskiwania środków do życia, stanowiło bardzo dobry kamuflaż dla działalności konspiracyjnej. Równolegle prowadził badania socjologiczne w Grodzisku Dolnym gromadząc wartościowy naukowo materiał.

Po wojnie wrócił do Poznania, gdzie sfinalizował studia magisterskie, broniąc jesienią 1945 r. pracę *Biedota wiejska w strukturze społecznej wsi*. Pracował początkowo w Wojewódzkim Urzędzie Ziemskim, następnie w Instytucie Naukowo-Wydawniczym Ruchu Ludowego „Polska”. W grudniu 1946 r. został asystentem-wolontariuszem w Katedrze Historii i Socjologii Wsi Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, kierowanej przez prof. S. Szczotkę. W maju 1947 r. podjął w niej pracę na stanowisku adiunkta, skąd przeszedł do Katedry Socjologii Wydziału Humanistycznego. Doktorat pod kierunkiem T. Szczurkiewicza uzyskał w lipcu 1947 r. na podstawie rozprawy *Ruchliwość społeczna wsi małopolskiej. Studium wsi Grodzisko powiatu lańcuckiego*. Praca magisterska, jak i rozprawa doktorska, oparte były na wynikach badań z lat wojennych. W 1953 r. podjął pracę w Katedrze Historii Polski Uniwersytetu Łódzkiego na stanowisku zastępcy profesora. Prowadził badania procesów społecznych na Ziemiach Zachodnich. W ich efekcie został w 1955 r. mianowany docentem i kierował Katedrą Historii Polski. W 1956 r. powrócił do Poznania, gdzie objął kierownictwo Zakładu Historii Kultury Materialnej Katedry Etnografii UAM. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1959 r., a zwyczajnego w 1966 r. Ponadto pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1962–1964), oraz w latach 1965–1968 prorektora UAM.

W 1961 roku objął stanowisko redaktora naczelnego *Dziela wszystkich Oskara Kolberga*. W latach 1967–1987 był redaktorem naczelnym czasopisma „Lud”, określanego jako etnograficzne, chociaż w istocie miało ono charakter etnologiczny.

Etnologię uważał Józef Burszta za dyscyplinę, która dostarcza społeczeństwu bezcenną wiedzę o nim samym, szczególnie w wymiarze przywracania zapomnianych znaczeń archetypicznych, toposów kulturowych. W 1972 r. doprowadził do powołania Sekcji Etnografii Komitetu Nauk Socjologicznych PAN (w trzy lata później samodzielny Komitet Nauk Etnologicznych PAN, którym kierował aż do śmierci). Działał w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym (od 1950 r.), pełniąc wiele odpowiedzialnych funkcji. Był współzałożycielem i prezesem Rady Naukowej Ośrodka Badań Naukowych

im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie (1968–1984), członkiem m.in. rad naukowych Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, Instytutu Sztuki PAN, Instytutu Zachodniego (1965–1984), Zakładu Historii Ruchu Ludowego przy NK ZSL, członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN (1961–1971), Komitetu Nauk Socjologicznych PAN (1972–1974), Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Narodowej Rady Kultury, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w którym przewodniczył Komisji Etnograficznej (od 1972 r. aż do śmierci).

J. Burszta reprezentował etnologię polską w międzynarodowych organizacjach, na międzynarodowych kongresach i konferencjach, w komitetach redakcyjnych zagranicznych czasopism. Był gorącym zwolennikiem regionalizmów i państwa narodowego, jako makrozbioru „Małych ojczyzn”. Z tego też powodu nawiązywał i utrzymywał liczne kontakty z regionalnymi towarzystwami, placówkami muzealnymi a także ogólnopolskimi organizacjami. Był m.in. współzałożycielem Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego, członkiem Lubuskiego Towarzystwa Kultury, Stowarzyszenia Twórców Ludowych, Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”, Rady Naukowo-Technicznej Ośrodka Narodowego Rolnictwa w Szreniawie, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Parku Etnograficznego w Lednogórze, Muzeum Okręgowego w Rzeszowie i Zielonej Górze.

Negatywnie nastawiony do polityki „polsko-ludowej” w odniesieniu do wsi, niszczenia chłopskich tradycji kulturowych i wiejskich więzi społecznych – szczególnie zagrożenie widział w roli Państwowych Gospodarstw Rolnych. Przeciwstawiając się dezintegracyjnej polityce społecznej PRL postulował odbudowę tożsamości lokalnej przez zbudowanie etosu opartego o własny region – czyli wytworzenie „Małych Ojczyzn”.

Dorobek naukowy, który pozostawił po sobie jest imponujący. Problematyka, którą się zajmował jest w wielu aspektach dalece nowatorska. Zajmował się zagadnieniami „przypisanymi” rozdzielnie różnym dyscyplinom – etnologii, socjologii, historii, folklorystyce – czerpiąc z ich dorobku dla zbudowania własnych syntez i oryginalnych połączeń metodologicznych. Niekonwencjonalny w ujmowaniu zjawisk współczesnej kultury, pozostawił ponad 430 prac – rozpraw naukowych (w tym siedem książek), artykułów publicystycznych i recenzji oraz 48 prac redakcyjnych oraz edytorskich. Głównym Jego dziełem jest *Kultura ludowa – kultura narodowa. Szkice i rozprawy* (Warszawa 1974).

S.A.W.

Lit.: S.A. Wislocki, *Kultura ludowa – czyli łączność człowieka z „Kosmosem” (rozmowa z profesorem Józefem Bursztą)* [w:] *Pożegnanie paradygmatu? Etnologia wobec współczesności*, pod red. W.J.Burszty i J. Damrosza, Warszawa 1994; J. Bednarski, *Profesor Józef Burszta – w kręgu dziejów wsi, kultury chłopskiej i pasji działania* [w:] *Pożegnanie paradygmatu...*

CHOLEWA Mieczysław (1913–1978) – „Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 299–301.

CZECH Jan Joachim (29 sierpnia 1888 w Cyganowicach k. Starego Sącza – 1 stycznia 1955 w Starym Sączu) – nauczyciel, kompozytor, zbieracz pieśni ludowych, poeta i miłośnik folkloru.

Szkołę Ludową Męską ukończył w Starym Sączu. W latach 1904–1908 uczęszczał do nowopowstałego tam Seminarium Nauczycielskiego Męskiego. Po ukończeniu nauki pracował kolejno jako nauczyciel w Witkowicach k/Krakowa, Prądniku Czerwonym

i Kobylanach. W r. 1914 został zmobilizowany i w szeregach armii austriackiej walczył na froncie rosyjskim. Brał udział w walkach pod Kraśnikiem oraz Alfredówką/Mielca, gdzie został ranny. Po rekonwalescencji w Wiedniu, powrócił do służby w 20. Pułku Piechoty na Morawach. Na początku 1915 r. przeniesiony został do wojskowej służby kancelaryjnej przy c. k. Komendzie Stacji Wojskowej w Dziedzicach. W 1918 r. powrócił do pracy nauczycielskiej w Kobylanach. Działal w Towarzystwie Szkoły Ludowej na terenie powiatu krakowskiego. Opracował monografię geograficzno-historyczną wsi Kobylany (1919).

W roku 1920 powrócił z rodziną do Starego Sącza, objął posadę nauczyciela w 7-klasowej Szkole Powszechnej Męskiej im. J. Słowackiego. Dodatkowo uczył śpiewu i muzyki w Seminariach Nauczycielskich Męskim i Żeńskim. W tym samym czasie zaangażował się w życie kulturalne i oświatowe na terenie powiatu nowosądeckiego. W latach 1936–1938 dokonał zapisu nutowego pieśni ludowych w kilkunastu wsiach Sądeczczyzny (m.in. Brzeznaj, Podegrodziu, Zabelczu, Tęgoborzy, Biegonicach, Barcicach, Zarzeczu). Część spośród tych pieśni opracował dla chórów i zespołów muzycznych, działających w tym okresie na wsiach w Kołach Młodzieży Ludowej (przy Małopolskim Towarzystwie Rolniczym). Jest autorem kilkunastu utworów scenicznych z których cztery napisane są gwarą góralską. Do najbardziej znanych należą: *Jak za dawnych lat*, *Skarby*, *Michałowa bieda* oraz jasełka podhalańskie w 3 aktach p.t. *Narodził się Jezus Krystus*. Utwór ten powstał w 1932 r.. Po upływie 70. lat został ponownie wystawiony w Sądeczczyźnie. Jest autorem (słowa i muzyka) znanej i wciąż żywej na Podhalu kołedy góralskiej *Hej ponad regle...* która powstała w 1941 r. na 3 głosowy chór mieszany. W kwietniu 1933 r. na scenie nowosądeckiego „Sokoła” odbyła się premiera widowiska muzycznego „Nase weselisko” autorstwa Edwarda Fydy i Mariana Mikuty, do którego muzykę opracował Jan Czech.

Wiele jego pieśni ludowych szczególnie tych pisanych gwarą góralską, z muzyką przypominającą melodie z Podhala i Sądeczczyzny – lecz nie będące samorodnymi, spopularyzowało się do tego stopnia, że dziś uważane są za autentyczne melodie ludowe. Wykonywane były w latach 1950–1970 przez kapelę Franczyków z Zalesia (pow. Limanowa), a obecnie wchodzą jeszcze w skład repertuaru zespołów regionalnych z Sądeczczyzny m.in. Lachów, Górali Łąckich, zespołu Gorce z Kamienicy oraz kapeli Franciszka Kurzei z Kiczni.

Jan Czech jest także autorem utworów wokalnie-instrumentalnych. Do najbardziej znanych należy „Suita Ludowa Ziemi Sądeckiej”, oraz „Kantata Orkanowska”, która powstała do słów jego wiersza *Ku czci Władysława Orkana* napisanego w drugą rocznicę śmierci 1932 r.

Jako wzorowy i sumienny nauczyciel doceniany był przez władze oświatowe. Dowodem tego są: Medal X-lecia Odzyskania Niepodległości (1929), oraz Srebrny Krzyż Zasługi za działalność oświatową i społeczną (1936). W 1951 roku przeszedł na emeryturę. Zmarł cztery lata później. Na płycie nagrobnej wyryto słowa jego piosenki, która trafnie oddaje sens i treść życia „A choć świat się minie, na polskiej dziedzinie, Jaśkowa śpiewka ostanie...”. W setną rocznicę urodzin (1988), Towarzystwo Miłośników Starego Sącza zorganizowało uroczyste obchody podczas których odbywały się koncerty jego muzyki oraz konkurs recytatorski utworów literackich. Zorganizowano także wystawę ukazującą dorobek twórczy, fotografie, rękopisy, oraz pamiątki rodziny Czechów.

M.K-Ś.

Lit.: J. Leśniak, *Czech Jan Joachim* [w:] *Encyklopedia Sądecka* s. 59; T. Giewont-Szczecina, *Jasełka Podhalańskie*, „Głos Podhala”, 1932 (6 I), nr 1, s. 3; *Pieśń Nowosądeckiej Ziemi w „Dniach Krakowa”*, „Głos Podhala”, 1938 (19 VI), nr 25, s. 7; E. Smajdor, *Sądeckość w polskiej literaturze pięknej*, „Rocznik Sądecki”, t. 2, s. 105; B. Wallek-Walewski, *Pieśni ludowe w układzie Jana Czecha* (recenzja), „Teatr Ludowy”, 1936, nr 5, s. 118; L. Czech, *Przypominamy Sądeckość*, „Głos Młodzieży Wiejskiej”, 1959, nr 9, s. 227; A. Kiemystowicz, *Całe życie poświęcił swej ziemi – Sądeckość*, „Gazeta Krakowska”, 1988 (14 V); L. Czech, *Bibliografia, dyskografia, dokumentacja twórczości Jana Joachima Czecha (opracowanie na podstawie dokumentów, rękopisów i publikacji z lat 1907–2005)*, Kraków 2005, s. 11–13, 47, 55.

CZESKA-MĄCZYŃSKA Maria (1883–1944)–„Małopolska”. T. VIII: 2005, s.301.

JAROSZ Stefan (14 października 1903 w Rozwadowie nad Sanem – 31 marca 1958 w Warszawie) – leśnik, geograf, miłośnik gór, gawędziarz, propagator Podhala w kraju i za granicą. Działacz ochrony przyrody, podróżnik.

Lata młodości spędził w Nowym Sączu, gdzie w 1921 r. ukończył szkołę średnią. Będąc uczniem gimnazjum wykazywał wielkie zamiłowanie do folkloru, turystyki i krajoznawstwa. Wędrówki swoje rozpoczął od okolicznych Beskidów, potem przerzucił się w Tatry, gdzie z ogromnym zamiłowaniem oprócz opisów przyrody, zbierał pieśni i opowiadania góralskie, interesowały go również tańce i obrzędy tego ludu. W latach 1921–1925 studiował na wydziale rolniczo-leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, a w 1930–1932 geografię na wydziale filozoficznym UJ. Tytuł doktora otrzymał w 1932 r. na podstawie pracy pt. *Badania geograficzno-leśne w Gorcach*, opublikowanej przez PAU w Krakowie w r. 1935. Od roku 1925 aż do pierwszego wyjazdu do Stanów Zjednoczonych (styczeń 1927 r.) zajmował się propagandą gór i góralszczyzny na terenie Polski. Wygłosił około 400 pogadanek w 68 miastach. Zaznajamiał słuchaczy z górską przyrodą, życiem górali, historią Podhala i zbójnictwem. Prelekcje wygłaszał gwara góralską, urozmaicając legendami oraz piosenkami i tańcami góralskimi. Często ilustrował pięknymi przeźrocami z widokami Pienin i Tatr, co było entuzjastycznie przyjmowane przez słuchaczy. Występował zawsze w stroju góralskim.

W latach 1927–1929 odbył swą pierwszą podróż do Stanów Zjednoczonych, gdzie wśród licznej Polonii wygłosił wiele odczytów na temat przyrody w Karpatach, kultury górali podhalańskich oraz polskich parków narodowych. Wśród Polaków w Ameryce przyjmowany był z wielkim entuzjazmem. Wykłady jego budziły wielkie zainteresowanie i były znakomitą propagandą piękna przyrody i wartości kultury polskiej. Obdarzony niezwykłym talentem gawędziarskim, występując w stroju góralskim, wzbudzał ogromne zainteresowanie swoją osobą wśród Polonii zamieszkałej w Chicago, której część stanowili emigranci z polskich Karpat. Przeźrocza, tańce, piosenki i prelekcje przypominały im rodzinne strony, bystre potoki i hale, gdzie w dzieciństwie wypasali trzody owiec, w ubogiej i skalnej ziemi. Jego propaganda i świetne gawędziarstwo doprowadziły do rozwoju Podhalańskiego Ruchu Regionalnego wśród Polonii. W maju 1928 r. m.in. z jego inicjatywy powołano w Chicago Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Tatrzańskie, które wiosną 1929 r. zaprzestało swej działalności, a w jego miejsce powstała nowa organizacja Związek Podhalan w Północnej Ameryce. Członkami byli emigranci i ich rodziny ze Spisza, Orawy,

Skalnego Podhala, Beskidów i Gorców. Organizacja wytyczyła sobie bardzo szczytne cele i środki działania. Jarosz został jej honorowym prezesem. Podczas każdego pobytu wśród Polonii był bardzo serdecznie przyjmowany.

Przebywając w latach międzywojennych trzykrotnie w Stanach Zjednoczonych odbył także szereg wypraw m. in. w Góry Skaliste, Wyspę Kościuszki oraz na Alaskę. W czasie okupacji hitlerowskiej w latach 1940–1942 pracował przymusowo w kamieniołomach w Kiczni (gm. Łącko pow. Nowy Sącz). W 1942 r. pełnił funkcję leśniczego w Ludzimierzu, a w 1943–1945 był nadleśniczym w Tatrach Polskich w Nadleśnictwie Zakopane I z siedzibą w Jaszczurówce. Brał czynny udział w pracach konspiracyjnych, pomagając m.in. w przetrucaniu zagrożonych osób przez granicę. W latach 1945–1951 był dyrektorem Biura Ochrony Przyrody w Ministerstwie Leśnictwa. W Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Ochrony Przyrody. Jest autorem kilku książek poświęconych temu zagadnieniu, m.in. *Parki narodowe i rezerwy przyrody*. Od 1952 r. pracował jako wykładowca geografii leśnictwa na Uniwersytecie Warszawskim.

W 1957 r. miał znów wyjechać do USA na uroczystości jubileuszowe Związku Podhalań, jako jego założyciel. Ciężka choroba udaremniła jego plany. Zmarł po kilku miesiącach w marcu 1958 r. Pochowany został na Powązkach w Alei Zasłużonych.

M.K.-Ś.

Lit.: *Propaganda Podhala w kraju i za granicą*, „Podhalański Kurier Tygodniowy” 1927 (1 I), nr 1, s. 2, (Nowy Sącz); *Dr Stefan Jarosz [w:] Pamiętnik III sejmu Związku Podhalań w Północnej Ameryce*, Chicago–Illinois 1935, s. 4; F. Chowaniec, *Początki góralskiej organizacji w Ameryce*, „Tatrzański Orzeł”, 1951 (August), vol. 4, no. 3, p. 4–5; S. Leszczycki, *Stefan Jarosz*, „Przegląd Geograficzny”, t. 30, z. 1, 1958; W. Goetel, *Kronika zmarłych – Stefan Jarosz*, [w:] „Wierchy”. R. 27: 1958, s. 349–350; Z.W. Paryscy, *Stefan Jarosz [w:] Wielka encyklopedia tatrzańska*, s. 458–459; W. Wnuk, *Górale za wielką wodą*, Warszawa 1985, s. 30–42.

JEZIORSKI Michał (1892–1942) – „Małopolska”. T. VII: 2005, s. 302–303.

JÓZEFOWSKI Rudolf (17 kwietnia 1926 w Rojówce – 19 lipca 1997 w Nowym Sączu) – muzyk ludowy, dokumentalista i miłośnik folkloru.

Pochodził ze słynnej rodziny muzyków ludowych. Kapela Józefowskich znana była w Sądecczyźnie jeszcze przed I wojną światową. Założył ją dziadek Rudolfa Szczepan Józefowski. W latach 20. XX wieku nazywana była także „kapelą Szczepanów”. Przygrywała na dożynkach oraz różnych uroczystościach patriotycznych na terenie Sądecczyzny. W latach trzydziestych towarzyszyła powiatowemu zespołowi regionalnemu na Świątach Gór w Zakopanem (1935), Wiśle (1937), oraz Nowym Sączu (1938), odnosząc znaczne sukcesy. Występowała także z okazji „Dni Krakowa” w czerwcu 1938 r. Skład kapeli stanowili wówczas – Jan (skrzypce), Mikołaj (trąbka), Ignacy (basy) – Józefowscy (synowie Szczepana), oraz Tomasz Bocheński (klarnet). Kapela reprezentowała folklor Lachów Sądeckich.

Rudolf wyrastał w rodzinie pielęgnującej od pokoleń ludowe muzykowanie. Naukę muzyki pobierał początkowo u wiejskiego organisty. Miał możliwość obcowania

z muzyką nieskażoną jeszcze wtedy współczesnymi „udziwnieniami”. Jako młody chłopiec skrzypek sekundzista, dołączył do rodzinnej kapeli w wieku kilkunastu lat. Naukę przerwała mu II wojna światowa. W latach 1943–1944 przebywał wraz z matką w obozie w Szebnicach a następnie Płaszowie. Po wojnie rozpoczął pracę w Powiatowej Radzie Związków Zawodowych w Nowym Sączu jako instruktor muzyki. W 1952 r. był współzałożycielem zespołu ludowego przy spółdzielni „Twórczość” w Nowym Sączu, gdzie pracował jako introligator. Od 1956 r. zespół ten został wchłonięty przez nowopowstały „Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Sądeckiej” (od 1958 r. „Lachy”), gdzie kierownikiem kapeli był jego ojciec Jan (żyjący w latach 1899–1978). Po zakończeniu kariery ojca, Rudolf został prymistą. W kapeli tego zespołu grał również jego brat Józef, stryj Mikołaj oraz Edward Turski. Od 1974 r. do 1989 był kierownikiem artystycznym, instruktorem tańca i prymistą kapeli zespołu regionalnego „Twórczość”, który działał pod patronatem Spółdzielni Pracy Przemysłu Ludowego i Artystycznego „Cepelia”. W roku 1974 ukazała się książka autorstwa Lidii Michalikowej oraz Zofii i Stanisława Chrzastowskich p.t. *Folklor Lachów Sądeckich*, w której opracowań muzycznych dokonał Rudolf Józefowski z ojcem Janem. W listopadzie 1980 r. objął stanowisko instruktora ds. muzyki w Dziale Folkloru i Sztuki Ludowej w Wojewódzkim Ośrodku Kultury (N. Sącz). Dokumentował muzykę ludową regionu Lachów, przeprowadzał wywiady z muzykami, nagrywał je, transkrybował melodie. Od 1979 r. przez 17 kolejnych lat był członkiem jury Wojewódzkiego Festiwalu Zespołów Artystycznych im. Jana Joachima Czecha. Od lat osiemdziesiątych (XX w.) zasiadał w jury konkursu Muzyk Podhalańskich, Karpackiego Festiwalu Dziecięcych Zespołów Regionalnych w Rabce, gminnych przeglądów kołędniczych, oraz Wojewódzkiego Przeglądu Kapel, Instrumentalistów i Śpiewaków Ludowych nazwanego w latach późniejszych „Druzbacką”.

Za wielki wkład pracy na niwie kultury ludowej odznaczony został m. in. Złotą Odznaką „Zasłużony w Rozwoju Sądeczczyzny” (1972), „Zasłużony Działacz Kultury” (1978), „Złoty Krzyż Zasługi” (1986), oraz „Krzyż Oświęcimski” (1987).

Zmarł w lipcu 1997 r. pozostawiając dorobek swojego aktywnego i twórczego życia muzycznego w 189 melodiach regionu Lachów Sądeckich, opracowanych dla każdego instrumentu tradycyjnej kapeli lachowskiej. Są to krakowiaki, polki, walce, sztajerki, szuroki, krzyżaki oraz pieśni obrzędowe (rękopis w posiadaniu rodziny). Małopolskie Centrum Kultury w Nowym Sączu ustanowiło nagrodę im. Rudolfa Józefowskiego która jest przyznawana najlepszemu młodemu skrzypkowi na przeglądzie „Druzbacka”. Po raz pierwszy taką nagrodę wręczono w maju 2000 r. w Podegrodziu (pow. Nowy Sącz), gdzie odbywa się konkurs.

M.K-Ś.

Lit.: E. Pawłowski, *Nase weselisko na scenie Sokola*, „Głos Podhala”, 1933 (7 V), nr 19, s. 3; T. Giewont-Szczecina, *Święto Ludzi Gór*, „Głos Podhala”, 1935 (8 IX), nr 37, s. 2; *Pieśń Sądeckiej Ziemi*, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, 1938 (13 VI), nr 161, s. 1; T. Aleksander, *Życie społeczne i przemiany kulturalne Nowego Sącza w latach 1870–1990*, Kraków 1993, s. 686, 691, 697; M. Wojtas, *Rudolf Józefowski (1926–1997)*, „Rocznik Sądecki”, t. 30, 2002, s. 419–421; J. Leśniak, *Rudolf Józefowski [w:] Encyklopedia Sądecka*, Nowy Sącz 2000, s. 134–135; Informacje od Józefa Józefowskiego z Rojówki (pow. Nowy Sącz) uzyskane przez Marię Kurzeję-Świątek w 2007 roku.

KANTYKA Feliks (8 marca 1918 w Ślemieniu – 14 lutego 1999 w Gilowicach) – działacz społeczny, poeta ludowy, prezes Grupy Literackiej im. Emila Zegadłowicza „Gronie”.

Uczęszczał do Szkoły Ćwiczeń Studium Nauczycielskiego i do Gimnazjum Humanistycznego im. Adama Asnyka w Białej. Z powodów materialnych przerwał naukę, a egzamin dojrzałości złożył eksternistycznie w 1938 w Krakowie. Publikował w latach 1933–1937 w gazecie gimnazjalnej „Próbny Lot”; właściwy debiut poety miał miejsce w 1957 r. na łamach „Nowej Wsi”.

Po II wojnie światowej wraz z Henrykiem Biłką z Andrychowa, Zofią Łobodą-Zyżańską z Krakowa, Wilhelmem Bartyzelem z Zawoi i Bolesławem Piechą ze Świnnej był inicjatorem spotkań poetyckich, w wyniku których w 1957 roku doszło do powstania Klubu Popierania Twórczości Ludowej (potem Artystycznej) przekształconego w Klub Literacki „Dziewanny” (pod patronatem Domu Kultury Dzieci i Młodzieży w Żywcu), a następnie w Grupę Literacką im. Emila Zegadłowicza „Gronie” (pod patronatem Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej). Feliks Kantyka był pierwszym prezesem grupy w latach 1957–1968. Ponadto od 1980 roku był aktywnym członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie.

Uprawiał m.in. lirykę, epikę wierszowaną (poemat *Beskidiada*) i fraszkopisarstwo. W latach 1958–1960 pięć jego utworów scenicznych (m.in. *Morgi, Głowa rodziny, Ślepa uliczka*) zamieścił „Głos Młodzieży Wiejskiej”. Poza tym publikował m.in. w czasopiśmie: „Nasza Wieś”, „Tygodnik Kulturalny”, „Wieści”, „Gromada – Rolnik Polski”, „Gazeta Krakowska”, „Współczesność”, „Podbeskidzie”. Jego wiersze ukazały się w opracowaniach zbiorowych: *Antologia współczesnej poezji ludowej* (oprac. J. Szczawiej, Warszawa 1972), *Spod Beskidzkich Groni* (oprac. E. Rosner, Bielsko-Biała 1979). Ponadto opublikował dwa tomiki indywidualne: *Kraina zbląkanych smutków* (Bielsko-Biała 1980) i *Niekiedy o zmierzchu* (Bielsko-Biała 1998). Znaczna część dorobku poetyckiego Feliksa Kantyki pozostaje w maszynopisie w archiwum Grupy Literackiej „Gronie” w Towarzystwie Miłośników Ziemi Żywieckiej w Żywcu.

Twórczość Kantyki nosi znamiona indywidualności na tle poezji „Groniarzy”. Jest swego rodzaju kompilacją motywów wykorzystywanych przez typową twórczość ludową (np. umiłowanie przyrody), a jednocześnie próbą budowania własnego, oryginalnego poetyckiego świata na bazie osobistych przekonań i dorobku literatury polskiej. Dlatego w poezji Feliksa Kantyki dostrzec można świadome nawiązania do tradycji literackiej (zwłaszcza romantycznej i dwudziestolecia wojennego), a nawet próby polemiki, zwłaszcza z poezją awangardy.

A.K.-H.

Lit.: A. Urbaniec, *Kantyka Feliks* [w:] *Słownik biograficzny Żywiecczyzny*, t. 3, Żywiec 2000, s. 92–93; E. Rosner, *Wstęp* [w:] F. Kantyka, *Kraina zbląkanych smutków*, Bielsko-Biała 1980, s. 3–4; *Antologia współczesnej poezji ludowej*, oprac. J. Szczawiej, Warszawa 1972, s. 932–933; *Sylwetki twórców i popularyzatorów kultury i sztuki województwa bielskiego*, red. Z. Brożek, Bielsko-Biała 1987, s. 45–46; *Na Anioł Pański biją dzwony* [w:] „Kalendarz Żywiecki”, 2000, s. 134–135.

ŁEPKOWSKI Józef Aleksander (1826–1894) – „Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 302–303.

MAJERANOWSKI Konstanty (1787–1851) – „Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 303–304.

NIEMCÓWNA Stanisława (15 listopada 1891 w Krakowie–28 marca 1961 w Krakowie) – nauczyciel gimnazjalny i uniwersytecki – pionier polskiej dydaktyki geografii i krajoznawstwa, współpracownik „Orlego Lotu”.

Urodziła się w rodzinie nauczycielskiej. W 1910 r. podjęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie historii nowożytnej (pod kier. prof. W. Tokarza i F. Bujaka), a następnie geografii (jej mistrzem był prof. L. Sawicki). Pracuje w kołach naukowych. W 1918 r. na podstawie pracy *Poglądy geograficzne W. Pola* uzyskuje stopień doktora filozofii. W tym samym roku podejmuje pracę (jako nauczycielka historii i geografii) w krakowskim prywatnym Gimnazjum im. Królowej Jadwigi. W 3 lata później znajduje zatrudnienie w państwowym Gimnazjum im. Królowej Wandy, w którym pracuje do końca swej kariery zawodowej. W 1923 r. podejmuje wykłady w Studium Pedagogicznym UJ. W nauczaniu przywiązuje wielką wagę do ćwiczeń, dzięki czemu uczniowie (i studenci) przyzwyczajają się do praktycznej działalności, uczą się korzystać z pomocy naukowych i przyrządów, z mapy i literatury pomocniczej. Stąd dużą rolę przywiązywała do organizacji pracowni przedmiotowych, kółek zainteresowań, wycieczek krajoznawczych. Swe doświadczenia z pracy dydaktycznej omawiała na łamach „Orlego Lotu”, i w innych publikacjach. Szczególnie cenną publikacją są *Wycieczki geograficzne w szkole średniej* (1926), a zwłaszcza *Metodyka pracy w kołach krajoznawczych* (publikowana na łamach „Orlego Lotu”, 1921 i oddzielna odbitka).

Publikowała wiele; w bibliografii jej prac z lat 1911–1938 zanotowanych jest 110 pozycji; 25 z nich odnosi się do problematyki szeroko pojętego krajoznawstwa, regionalizmu, 22 prace były publikowane na łamach „Orlego Lotu”. Najcenniejszą w jej dorobku była *Dydaktyka geografii* (1933) oparta na własnych doświadczeniach i bogatej literaturze przedmiotu – zarówno polskiej, jak i zagranicznej. W pracy tej zwalcza werbalizm, postuluje rozumowane nauczanie i oparcie go na bezpośredniej obserwacji, podkreśla rolę pierwiastka krajoznawczego. Wiele uwagi autorka poświęciła organizacji pracowni geograficznej, roli krajoznawstwa w szkole, dydaktyce geografii regionalnej.

Propagując i organizując szkolne wycieczki krajoznawcze wcześniej w trakcie lekcji zapoznawała uczniów z charakterystyką terenu, który młodzież będzie osobiście zwiedzać. Zachęca do sporządzania notatek – uogólnień z poczynionych obserwacji.

Była bliskim współpracownikiem L. Węgrzynowicza i jego „Orlego Lotu”; wypełnia pismo nie tylko własnymi artykułami, ale zachęca do współpracy własnych przyjaciół. Służy pomocą przy rozwiązywaniu kłopotów wydawniczych. To dzięki jej zabiegom redaktor „Orlego Lotu” mógł korzystać z pomocy prof. Ludomira Sawickiego (wspólnicjatora powołania Sekcji Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej) – właściciela wydawnictwa map i atlasów „Orbis”, który nie odmawiał pomocy merytorycznej i finansowej.

Była członkiem komitetu redakcyjnego (jako pierwsza i jedyna kobieta) „Czasopisma Geograficznego” – organu Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

S.D.

Lit.: *Stanisława Niemcówna. Pionier polskiej dydaktyki geografii i krajoznawstwa*, Kraków 1976, s. 44.

OKULJAR Zdzisław Maria, pseud. Zdzisław Katra (27 lipca 1911 w Krakowie – 23 września 1977 w Bystrej) – działacz społeczny, poeta, prezes Grupy Literackiej im. Emila Zegadłowicza „Gronie”.

Uczeń Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Żywcu, maturę zdał w Gimnazjum oo. Pijarów w Krakowie-Rakowicach. Studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie a następnie w Ljublanie. Ze studiów medycznych zrezygnował jednak na rzecz nauk humanistycznych (polonistyka, slawistyka, historia sztuki, religioznawstwo). W latach 1950–57 pełnił funkcję kierownika literackiego Teatru Lalki i Aktora „Banialuka”; w latach 1956–63 był kierownikiem literackim Studia Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, a w latach 1963–67 kierownikiem literackim Teatru Polskiego w Bielsku-Białej. Członek ZAIKS (od 1946) i ZASP (od 1957).

Przyczynił się do rozkwitu Grupy Literackiej imienia Emila Zegadłowicza „Gronie”, której był prezesem. Organizował liczne imprezy, założył archiwum „Groni”; opracowywał regulaminy i redagował biuletyny żywieckiej grupy. Z niesłychaną charyzmą prowadził spotkania literackie, które odbywały się w żywieckim zamku i którym nadał nazwę „starozamkowych”. Miał ogromny wpływ na ludzi, nawet tych, którzy go nie znali. Humanistyczne studia oraz ukochanie języka polskiego sprawiły, że został znakomitym znawcą i prezydentem poezji, dzięki czemu potrafił stworzyć na żywieckich spotkaniach literackich niepowtarzalny nastrój. Cenił i czuł wartość gwary i poezji ludowej, tropił samorodne talenty i pomagał w ich ujawnianiu się. Opracował tomiki poezji Henryka Biłki, Stanisława Palecznego i Wawrzyńca Hubki. Dbał o dorobek innych, dlatego jego twórczość w większości pozostała w maszynopisie (wiersze ujęte w cykle: *Chryzoprazy*, *Gwiazdy niewidoczne*, *Odpryski*, *Miazgi*, *Katastrofy*, *Impotencje*, *Niesamowite spotkania*, *Legends*, *Kantyczka*, *Pejzaże sentymentalne*, *Sonety czorsztyńskie*, *Portrety i krajobrazy*, *Zora*, *Xandra*, *Groteski i humoreski*, *Zberezestwa*, *Rodzina*, *Antyfony góralskie*, *9 Dni Wielkiego Tygodnia*, *Prowokacje*, *Czewa*, *Ofelia*, *Ballady*, *Siedem Pieśni zgrzebných o Zegadłowiczu*, *Słowa z dnia i nocy*, *Starość*, *Zmierzch życia*).

Zdzisław Maria Okuljar był redaktorem naczelnym czterech pierwszych numerów „Karty Groni” i autorem licznych publikacji rozproszonych w prasie, m.in. *Słoweńcy o Mickiewiczu* („Życie Słowiańskie” nr VI – Kraków 1946). Pisał wiersze, opowiadania, scenariusze i gawędy, jest też autorem utworów scenicznych: *Butorowa* (Żywiec 1943), *Godzinki zbójnickie* (Czorsztyn 1967), *Gdzieś w Karpatach*, (Czorsztyn 1969), *Wielka nowina* (Katowice 1947). Ponadto drukiem ukazały się wybory wierszy Okuljara („Karta Groni” 1980, nr IX–X; „Karta Groni” 1981, nr XI), tomiki: *Gargantu* (Żywiec 1942), *Taniec chochołów* (Bielsko-Biała 1946) oraz wspomnienia *W dawnym Żywcu* (Żywiec 1992). Krzysztof Woźniakowski, powołując się na kalendarium życia i twórczości Jana Pawłasa zachowane w Towarzystwie Miłośników Ziemi Żywieckiej, wspomina o innych drukach Okuljara, np. *Zielona ballada* (Żywiec 1947), *Śluby małżeńskie* (Żywiec 1943), *Gwiazdka* (Żywiec 1944) Jego wiersze znalazły się także w antologii *Gronie nasze gronie* (opr. E. Rosner).

A.K-H.

Lit: J. Stankiewicz, *Okuljar Zdzisław Maria* [w:] *Słownik biograficzny Żywiecczyzny*, t. 1, Żywiec 1995, s. 155–156; Z. Rączka, *Zdzisław Maria Okuljar*, „Małopolska”. T. I: 1999, s. 237–

238; K. Gołębiowski, *Niś srebrząca się w słońcu czyli wspomnienie o Okuljarze*, „Podbeskidzie”, 1978, s. 13; K. Woźniakowski, *Na obrzeżach piśmiennictwa konspiracyjnego: „Gargantu” Zdzisława Marii Okuljara (1942)*, „Małopolska”. T. III: 2001, s. 141–153; *Program. Sezon Literacki IV – rok 1971–1972. Zdzisław Maria Okuljar w spotkaniu jubileuszowym na XV-lecie swej pracy literackiej i kulturalno-społeczno-oświatowej*, Żywiec 1972.

PIKSA Michał (1883–1945)–„Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 304–305.

RAMUŁT (RAMULT) Stefan Samuel (1859–1913)–„Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 305.

RUŚNIACZEK Jerzy Wiktor (1930–1992)–„Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 306.

STYŁA Antoni (16 stycznia 1863 w Choczni k. Wadowic – 26 lipca 1933 w Choczni), działacz polskiego ruchu ludowego, poseł na Sejm Krajowy.

Pochodził ze środowiska chłopskiego. Zamieszkiwał w Choczni k. Wadowic, gdzie prowadził gospodarstwo rolne, był wójtem oraz politycznym liderem miejscowych chłopów.

W 1895 został posłem na Sejm Krajowy z okręgu Wadowice w IV kurii wyborczej (mniejszej własności ziemskiej). W głosowaniu pokonał dr Fryderyka Zolla. W kolejnych wyborach parlamentarnych w 1901 nie został wybrany, gdyż przegrał rywalizację z ks. Stanisławem Stojałowskim. Ponownie do Sejmu Krajowego wszedł w 1908, pełniąc mandat poselski do 1913 r. Jako parlamentarzysta koncentrował się na problemach wsi i lokalnych społeczności w wadowickim powiecie. W latach 1895–1901 jego działalność poselska obejmowała zniesienie loterii liczbowej, gdyż prowadziła ona do zubożenia ludności wiejskiej, podniesienie jakości hodowli oraz udzielenie pomocy materialnej dla wsi, jak choćby funduszy na roboty publiczne w powiatach dotkniętych nieurodzajem w 1897. W 1898 poparł wniosek ks. J. Czartoryskiego w sprawie udzielenia pomocy dla zagrożonej głodem ludności w wysokości 1 mln złr. Sprzeciwiał się projektowi ustawy o niepodzielności gruntów chłopskich. Krytykował warunki pracy w Galicji. Domagał się wprowadzenia dla rolników i rzemieślników ubezpieczeń na wypadek starości i niezdolności do pracy. Wzywał władze do podjęcia dynamicznych poszukiwań bogactw naturalnych. Ze spraw lokalnych poruszanych przez A. Styłę na uwagę zasługuje poparcie regulacji rzeki Skawa na odcinku między Wadowicami a Witanowicami oraz starań lokalnych władz o przyznanie drodze zembrzycko-bierowickiej statusu drogi krajowej. Styła krytycznie oceniał politykę Rady Szkolnej Krajowej, zwłaszcza w zakresie udzielania dotacji na budowę lub modernizację budynków szkolnych. Jego zdaniem Rada Szkolna Krajowa: „Faworyzuje jedne gminy a drugie pomija. Mianowicie pominięto najuboższe powiaty w Galicji, jak na przykład, wadowicki, myślenicki, limanowski, nowotarski”. W 1899 poparł petycję gminy Jaroszowice o założenie szkoły koszykarskiej w Jaroszowicach. W trosce o ochronę drzewostanu w wadowickim powiecie złożył w 1900 do komisarza rządowego zapytanie o środki, jakich władze zamierzają użyć, aby ukrócić proceder wycinania drzew oraz zmusić właścicieli terenów górskich do ponownego ich zalesienia. Starał się o finansową pomoc dla chrześcijańskiego Towarzystwa Tkaczy w Andrychowie. W czasie kadencji 1908–1914 w Sejmie należał do 3 komisji: solnej, administracyjnej i podatkowej. Zabierał głos w sprawie nowej ustawy budowlanej, którą krytykował z punktu widzenia interesów

chłopów, postulował reformę wyborczą oraz domagał się zabezpieczenia interesów rolników przed nadużyciami ze strony producentów i kupców, handlujących nawozami sztucznymi. Jako poseł nadal popierał petycje lokalnych władz i instytucji, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa, komunikacji i pomocy rządowej dla obszarów dotkniętych klęskami żywiołowymi. Poparł petycję wydziału powiatowego w Wadowicach o fundusze na ukończenie budowy szkoły w Głębowicach. Na posiedzeniu z 27 X 1908 zwracał się o pomoc finansową dla mieszkańców okolic Lanckorony, dotkniętych gradobiciem: „Grad w tych kilku gminach stłukł wszystko, że nie pozostało prawie nic, a że to jest okolica górska, więc nie tylko zniszczył co było na gruncie, ale pozabierał prawie całe zagony, a prócz tego zniszczył wszystkie drogi”. Wniósł petycje kilku gmin o zapomogę dla dotkniętych klęską gradobicia. Poparł następujące petycje: gminy Jaroszowice o obniżenie obciążeń szkolnych, gminy Lanckorona o zaliczenie jej do miast, wydziału powiatowego w Wadowicach w sprawie przyznania gminom koncesji na wyszynk trunków po wygaśnięciu prawa propinacji oraz wadowickiego wydziału powiatowego i gminy w Spytkowicach o zasiłek na wiosenne zasiewy. Złożył również interpelację w sprawie budowy poczekalni w Woźnikach na linii Trzebinia-Skawce. Wniósł petycję „Sokoła” w Andrychowie oraz gminy Andrychów w sprawie szkoły, wydziału powiatowego w Wadowicach o fabrykę cementu. Domagał się zatwierdzenia projektu budowy linii kolejowej Wieliczka–Myślenice–Mszana Dolna.

Antoni Styła był również aktywnym działaczem ruchu ludowego. W 1895 r. związał się ze Stronnictwem Ludowym, co naraziło go na ataki ze strony pism wydawanych przez ks. S. Stojalowskiego. W 1897 został członkiem Centralnego Komitetu Przedwyborczego SL, zostając bliskim współpracownikiem Jana Stapińskiego. Zasiadał we władzach Stronnictwa jako członek Rady Naczelnej od 1898. Po roku 1908, angażując się w prace parlamentarne, w mniejszym stopniu działał w SL, a następnie w PSL. Po rozłamie w galicyjskim ruchu ludowym poparł J. Stapińskiego i związał się z PSL-Lewicą, zostając członkiem jego władz. W 1914 brał udział w krakowskim kongresie PSL-Lewicy. Aktywnie uczestniczył w budowie lokalnych struktur PSL-Lewicy. Został przewodniczącym komitetu powiatowego PSL-Lewica w Wadowicach oraz organizatorem wieców w Choczni, Ponikiewie, Rokowie, Kozińcu. W powiecie wadowickim rywalizował z działaczem PSL „Piaśt” S. Banasiem i A. Średniawskim. Styła był publicystą „Przyjaciela Ludu”, sporadycznie publikując dłuższe artykuły. Poruszał w nich problemy oświatowe, relacjonował swoją działalność poselską, wzywał czytelników do uczestniczenia w wyborach. Był członkiem rady gminnej i wójtem Choczni. W latach 1897–1903 był członkiem wadowickiej Rady Powiatowej. Od 1911 zaangażowany był w budowę Domu Ludowego w Choczni oraz powołanie „Sokoła”. Położył znaczne zasługi na rzecz budowy szkół w Choczni Dolnej i Choczni Górnej (1908–11). Pod budowę szkoły w Choczni Dolnej oddał własny grunt. W 1903 został przewodniczącym Rady Szkolnej Miejscowej. Był również dyrektorem powiatowej kasy oszczędności oraz działaczem kasy Stefczyka w Wadowicach. W okresie międzywojennym nie przejawiał większej aktywności politycznej. Antoni Styła zmarł w 1933 i został pochowany na cmentarzu w Choczni, gdzie do dziś znajduje się jego grób. W 1983 z inicjatywy koła Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego oraz Gminnego Dyrektora Szkół w Wadowicach uroczyście wmurowano ku czci Antoniego Styły tablicę pamiątkową w gmachu szkoły podstawowej w Choczni Dolnej.

T.K.

Lit.: S. Szczepański, *Z dziejów ruchu ludowego w Polsce*. T. I: *Wspomnienia, przeżycia i fakty*. T. II: *Sylwetki politycznych działaczy*, Kraków 1924, s. 18, 60; K. Dunin-Wąsowicz, *Dzieje Stronnictwa Ludowego w Galicji*, Warszawa 1956, s. 115, 130, 178; S. Giza, *Kalendarium wydarzeń historii ruchu ludowego 1895–1965*, Warszawa 1967, s. 7, 8, 26, 120; M. Heller, *Ruch ludowy w Małopolsce Zachodniej i na Śląsku Cieszyńskim*, Katowice 1988, s. 36–37, 44, 57–58, 94, 117, 132; *Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego*, Warszawa 1989, s. 379–380; M. Ruła, A. Leśny, M. Brańka, *Wadowice koło Choczni*, Wadowice [2006], s. 81–82, 114–115; *Stenograficzne sprawozdania Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z lat 1896–1913*; „Przyjaciel Ludu” 1895–1914; J. Bojko, *Ze wspomnień*, do druku przygotował, przedmową i przypisami opatrzył K. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1959, s. 225, 299; J. Stapiński, *Pamiętnik*, do druku przygotował oraz wstępem i przypisami opatrzył K. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1959, s. 364; W. Witos, *Moje wspomnienia*, przedmowa i oprac. A. Czubiński [et al.], Warszawa 1978, s. 256, 258–260, 276.

SZCZOTKA Stanisław (1912–1945)–„Małopolska”. T. VII: 2005, s. 303–304.

SZURMIAK Mieczysław (1890–1942)–„Małopolska”. T. VIII: 2006, s. 307.

UDZIELA Seweryn (24 grudnia 1857 w Kamienicy – Sądecczyzna – 26 września 1937 w Krakowie) – nauczyciel (wieloletni inspektor szkolny), twórca Muzeum Regionalnego w Krakowie, autor wielu studiów etnograficznych.

Urodził się w środowisku urzędniczym. Dorastał w trudnych warunkach materialnych (ojciec wskutek choroby musiał zrezygnować z pracy). Kończy z wyróżnieniem w Tarnowie (1875 r.) seminarium nauczycielskie. Podejmuje pracę nauczycielską w krakowskim Podgórzu; w l. 1879–1888 w Ropczycach. Odnosi duże sukcesy w pracy pedagogicznej; w szkole zakłada bibliotekę, współorganizuje oddział Towarzystwa Pedagogicznego. Kontynuuje swe zainteresowania ludoznawcze (które zrodziły się u niego już w czasie pobytu w Tarnowie) – m.in. zbiera pieśni ludowe tego regionu. Pierwsze swe prace publikuje we lwowskim „Przyjacielu zwierząt”, „Szkoła”, „Wiśle” (1889: *Chata w Ropczycach i okolicy*, *Poczucie piękna u ludu ropczyckiego*). W 1888 r. został mianowany na stanowisko okręgowego inspektora szkolnego powiatu grybowskiego i gorlickiego (od 1900 w Podgórzu). Stąd często zmienia miejsce zamieszkania. Jest współzałożycielem Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895) i jego oddziałów w Wieliczce (1898) i Podgórzu. W l. 1904–1906 jest współredaktorem „Ludu”, z którym utrzymuje stały kontakt.

Dzięki pomocy nauczycieli prowadzi badania terenowe (na terenie pow. ropczyckiego, rzeszowskiego, sądeckiego, żywieckiego i in.), gromadzi okazy sztuki ludowej, wykonuje rysunki starych chat, haftów ludowych. Przy wsparciu Oskara Kolberga został powołany na członka Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności. AU finansuje jego liczne badania terenowe; z jej inspiracji podejmuje szczegółowe badania nad haftami (Hafty ludu krakowskiego, Kraków 1906, Polskie hafty ludowe, Lwów 1930, Hafty kurpiowskie, Kraków 1936), budownictwem ludowym (O strojach, budowlach, sprzętach i naczyniach w Sądecczyźnie, Kraków 1905), strojami ludowymi (Ludowe stroje krakowskie i ich krój, Kraków 1930; Ubiory ludu polskiego, Kraków 1932). Był autorem wielu szkiców

poświęconych obrzędom i zwyczajom ludowym, związanym szczególnie ze świętami kościelnymi.

Od 1905 r. był pochłonięty sprawami związanymi z organizacją muzeum etnograficznego; zgromadzone eksponaty już nie mieściły się w jego prywatnym mieszkaniu. Idea ta spotkała się w środowisku krakowskim z dużą życzliwością i pomocą etnografów. Trudnością nie do rozwiązania okazała się sprawa właściwego pomieszczenia. Okresowo korzystał z pomocy Muzeum Narodowego (udostępniono na ten cel jedną z sal w Sukiennicach), Wydział Krajowy oddał do dyspozycji S. Udzieli na okres 20 lat mocno zrujnowany budynek poseminaryjny im. św. Michała na Wawelu. Ale to były rozwiązania prowizoryczne. Dopiero w 10 lat po śmierci S. Udzieli muzeum otrzymało od władz miasta wspaniałe pomieszczenie – budynek dawnego ratusza miasta Kazimierz. Od 1987 r. muzeum to nosi imię Seweryna Udzieli. W ratuszu kazimierzowskim można było odpowiednio wyeksponować zbiory w dużej części zgromadzone latami przez S. Udzielię. Można było wreszcie zorganizować wyspecjalizowaną bibliotekę, której zaczątkiem były zbiory S. Udzieli.

Nie udało się Sewerynowi Udzieli zorganizować skansenu etnograficznego na Woli Justowskiej, gdzie zamierzał urządzić wzorowe osiedle muzealne, w którym znalazłyby się zabytkowe chaty wiejskie z pełnym wyposażeniem wewnątrz. Na łamach „Orlego Lotu” propagował ideę zakładania małych muzeów regionalnych, w których gromadzone byłyby eksponaty zebrane przez młodych krajoznawców.

Bibliografię jego prac z lat 1879–1937 (328 pozycji) zestawili Piotr Lechowski i Urszula Zębalska (Rocznik Muzeum Etnograficznego, t. X: 1991 s. 115–131).

S.D.

Lit.: T. Seweryn, *Seweryn Udziela 1857–1937*, „Lud”. T. 35: 1937, s. 5–17 (tom 35 w całości poświęcony pamięci S. Udzieli), „Rocznik Muzeum Etnograficznego”. T. 10: 1991 (zawiera materiały z sesji naukowej poświęconej S. Udzieli, listopad 1987 r.); L. Węgrzynowicz, *Seweryn Udziela a „Orli Lot”*, „Orli Lot”. 6: 1925, nr 2/3, s. 22–23; *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, pod red. H. Kapeluś i J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1982, s. 189–200.

WĘGRZYNOWICZ Leopold Stanisław (1881–1960)–„Małopolska”. T. VII: 2005, s. 304–305.